

Moldova with a Russian face/ Ch. King // Foreign policy. 1994/95. – № 97. – P. 106-120. 7. Lynch D. Russian peacekeeping strategies in the CIS. The case of Moldova, Georgia and Tajikistan/ D. Lynch. – L.: Russia a. Eurasia Programme, 2000. – XI. – 265 p. 8. Галинский И. Международное признание Приднестровья как безальтернативная перспектива/ И. Галинский // Исторический вестник Приднестровской Молдавской Республики. 2007. – №1. – С. 4-7. 9. Дюкарев В. Дубоссары 1989-1992 гг. За кулисами политики/ В. Дюкарев – Тирасполь: Упрполиграфиздат. 2000. – 421 с. 10. Дугин А. Основы Евразийства. М., 2002. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://konservativizm.org/konservativizm/books/201012110209-2.xhtml>. 11. Путин утвердил новую военную доктрину [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newsru.com/russia/26dec2014/doctrine.html>. 12. Сенат США потребовал от РФ уйти из Приднестровья [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forpostpmr.ru/politica/2014/07/26/>. 13. Распоряжение Президента ПМР №631рп [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://president.gospmr.ru/ru/news/rasporyazhenie-prezidenta-pmr-no631rp-o-proekte-konstitucionnogo-zakona-pridnestrovskoy>. 14. Статистика Митного комітету Придністровья [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://customs.tiraspol.net/content/view/689/148/>. 15. Ткач С. ЕС по-хозяйски устанавливает «рубежи» на Днестре, а что Россия? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.newscom.md/rus/es-po-hozyajski-ustanavlivaet-rubezhi-na-dnestre-a-cto-rossiya.html>. 16. МИД РФ: Приднестровье «должно быть районом в рамках единой Молдавии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-news.su/news/43975-rossiya-predaet-pridnestrovoe-posle-24-let-nezavisimosti.html>.

УДК 504+327.5

Перга Т.Ю.

РОЛЬ ОБСЕ ТА НАТО У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано екологічні чинники трансформації концептуальних підходів до трактування терміну «безпека». Розглянуто аспекти екологічної безпеки в діяльності НАТО та ОБСЄ і місце цих організацій в системі глобальної екологічної безпеки. Зроблено пропозицію щодо створення єдиної трансатлантичної системи попередження і мінімізації негативних наслідків природних та техногенних катастроф і формування на цій базі відповідної системи світового рівня.

Ключові слова: екологічна безпека, НАТО, ОБСЄ.

Роль ОБСЕ и НАТО в формировании системы глобальной экологической безопасности

В статье проанализированы экологические факторы трансформации концептуальных подходов к трактовке термина «безопасность». Рассмотрено формирование аспектов экологической безопасности в деятельности НАТО и ОБСЕ и место этих организаций в системе глобальной экологической безопасности. Сделано предложение о создании единой трансатлантической системы предупреждения и минимизации негативных последствий природных и техногенных катастроф и создание на этой основе соответствующей системы мирового уровня.

Ключевые слова: экологическая безопасность, НАТО, ОБСЄ.

The role of the OSCE and NATO in the developing of global environmental security

The present article provides the analysis of the role of environmental factors in the transforming of conceptual approaches to the interpretation of the term "security". The attention has been focused on aspects of ecological security in activity of the NATO and OSCE and the place of these organizations in the system of global environmental security. It is proposed to create a joint transatlantic system of warning and minimizing the negative effects of natural and man-made disasters, which could become the basis of developing an appropriate world scale system.

Keywords: environmental security, NATO, OSCE.

Нові виклики та загрози, породжені глобалізацією, призвели до трансформації концептуальних підходів до поняття безпеки, до якого було включено екологічну складову. Процес формування глобальної системи екологічної безпеки розпочався ще у другій третині ХХ ст., і на даний час вона представляє собою складний багаторівневий механізм взаємодії багатьох акторів: держав, міжнародних організацій, глобальних корпорацій, транснаціональних банків, світових виробничих центрів, наддержавних об'єднань, неурядових організацій та інших. Важливе місце в ній займають організації, які опікуються проблемами миру і стабільності – НАТО та ОБСЄ. Водночас ефективність сучасної системи міжнародної екологічної безпеки залишається досить низькою, на що вказує загострення низки світових і регіональних проблем довкілля, проблеми подолання наслідків стихійних лих і техногенних катастроф. Це актуалізує завдання більш повного розкриття потенціалу її суб'єктів, зокрема таких потужних гравців як НАТО та ОБСЄ, і вдосконалення механізмів взаємодії. Окреслений аспект не є предметом широких наукових досліджень і переважна більшість фахівців (Яковенко Н., Пациківська І., Корнілова В., Єрмолаєв А.В., Кононенко К.А., Резнікова О.О., Парахонський В.О., Яворська Г.М.) фокусує увагу переважно на побіжному огляді та окремих здобутках цих організацій, що вимагає заповнення існуючої у науковій літературі прогалини.

Розглядаючи роль НАТО та ОБСЄ у формуванні системи глобальної екологічної безпеки, перш за все, потрібно наголосити, що першочергові завдання цих організацій не були пов'язані з проблемами захисту довкілля. Еволюція трактування терміну «безпека», що призвела до включення

екологічних аспектів в їх діяльність, є наслідком появи в останній третині ХХ ст. низки невійськових загроз і відобразило стурбованість світової спільноти погіршенням стану навколишнього середовища.

Так, вже у 1950-1960-ті рр. внаслідок бурхливої повоєнної відбудови та активного промислового розвитку постали проблеми негативного впливу забруднення ґрунтів, повітряного і водного шару на здоров'я людей та економіку багатьох країн. Наприклад, внаслідок токсичного туману, що накрив більшість районів британських островів у грудні 1952 р., концентрація сажі в повітрі підвищилась у порівнянні з нормою у п'ять разів, а сірчистого ангідриду - у шість разів. Це призвело до виникнення протягом декількох годин у великої кількості людей захворювань верхніх дихальних шляхів. Найтяжче постраждали люди, в яких раніше вже були респіраторні захворювання, зокрема хронічний бронхіт. За перші три дні тільки у Лондоні було зареєстровано на 4 тис. смертей більше, ніж зазвичай спостерігалось у місті в цей період року. Загалом же від цього жовтого смогу загинуло понад 12 тис. чол. [4]. У 1970-1980-х рр. такі отруйні смоги почастішали не лише на території Великобританії, а й у багатьох промислово розвинених містах Європи та Сполучених Штатів Америки.

Коментуючи загрози від транскордонного характеру екологічних проблем, міністр навколишнього середовища Нідерландів у своєму інтерв'ю американському щотижневнику «Ньюсуік» заявив: «У Західній Німеччині та Голландії громадськість розуміє, якої шкоди викиди автомобільних двигунів спричиняють лісам, будівлям і сільському господарству цих країн. Вітер переносить екологічні проблеми Великобританії на Скандинавські країни та Голландію. У голландців, що живуть у дельті Рейну, існує проблема, як змусити Швейцарію, Францію та Західну Німеччину почати боротися із забрудненням Рейну» [3, с.71].

Заклики до країн світу замислитись та об'єднатись у боротьбі з новими загрозами неодноразово лунали і на міжнародному рівні. Так, у доповіді «Людина і її навколишнє середовище» в травні 1969 р., Генеральний секретар

ООН У. Тан зазначав: «Державам залишилось не більше десяти років, щоб припинити свої старі суперечки та почати співробітництво в глобальному масштабі, спрямоване на зупинення гонки озброєнь, покращення якості навколишнього середовища, призупинення демографічного вибуху і спільні зусилля в галузі розвитку» [18].

Перша міжнародна конференція з навколишнього середовища, яка заклала юридичні, організаційні та екологічні підвалини глобальної екологічної політики та закріпила намір держав світу здійснювати відповідну цілеспрямовану та постійну діяльність, відбулась у Стокгольмі в 1972 р. Саме на ній було закладено основу для подальшого формування системи міжнародної екологічної безпеки та окреслено головні напрямки та механізми співпраці держав світу в цій сфері.

Вплив Стокгольмської конференції відчувається у Заключному акті Ради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЕ), яка відбулась у Гельсінкі в серпні 1975 р. за участю 33 європейських країн, США і Канади. У ній були не лише задекларовані головні принципи взаємних відносин держав-учасниць з точки зору безпеки: повага до суверенітету, відмова від використання сили або погрози силою, визнання непорушності кордонів і територіальної цілісності держав, мирне врегулювання суперечностей, невтручання у внутрішні справи, повага до прав і свобод людини, рівноправ'я країн та право народів розпоряджатися власною долею, співробітництво між державами, дотримання зобов'язань згідно з міжнародним правом. Було також визнано, що «захист і поліпшення стану навколишнього середовища, а також охорона природи і раціональне використання її ресурсів в інтересах нинішнього та майбутнього поколінь, є одним із завдань, що мають велике значення для добробуту народів та економічного розвитку всіх країн, а багато екологічних проблем може бути ефективно вирішена тільки при тісній міжнародній співпраці».

Тому можна констатувати, що поряд з політичними проблемами створення системи міжнародної безпеки, на цій конференції були зафіксовані й аспекти екологічної безпеки, що унаочнено у визначенні цілей, напрямків, форм і

методів міжнародного співробітництва щодо захисту довкілля. Зокрема, до головних сфер співпраці були віднесені боротьба з забрудненням атмосфери, охорона вод, морського простору, ґрунтів, заповідників, навколишнього середовища в населених пунктах, фундаментальні дослідження, моніторинг, прогнозування та оцінка змін довкілля, правові та адміністративні заходи. Головними формами і методами забезпечення екологічної безпеки визначалися: обмін інформацією, організація конференцій, обмін науковими дослідниками, консультації, гармонізація стандартів і норм [11].

В наступні роки на базі НБСЕ було створено Організацію з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ), яка перетворилась на найбільшу регіональну організацію, що сьогодні об'єднує 56 держав Європи, Центральної Азії та Північної Америки для розвитку політичного діалогу і співробітництва у сфері безпеки в усіх її вимірах - військово-політичному, економіко-довкільному та гуманітарному. Головними сферами її діяльності є попередження конфліктів, управління кризами, допомога у постконфліктному відновленні, а також дотриманні прав людини, біженців, контроль за озброєннями, економічний розвиток, впровадженню політичних реформ і розв'язання проблем довкілля.

Важливими віхами в подальшому розвитку екологічного напрямку стали Підсумковий документ Конференції ОБСЕ з економічного співробітництва в Європі (Боннський документ) 1990 р., Хартія Європейської безпеки, прийнята на Стамбульській зустрічі на найвищому рівні в 1999 р., Документ-стратегія ОБСЕ в галузі економічного та екологічного виміру (Маастріхтська стратегія) 2003 р. з питань навколишнього середовища і безпеки, Мадридська декларація з навколишнього середовища і безпеки (2007 р.) [6].

У 2003 р. на пражському форумі за допомоги Програми Розвитку ООН (ПРООН) та Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) ОБСЕ започаткувала ініціативу «Навколишнє середовище та безпека» (ENVSEC). У 2004 р. до неї приєдналося НАТО (в якості асоційованого члена), а у 2006 р. - Європейська економічна комісія при ООН і Корпорація з відновлюваної енергії. На даний час ця ініціатива є одним з головних інструментів реалізації

Організацією з безпеки і співробітництва в Європі завдань в екологічній сфері. Проекти, що здійснюються в її рамках, охоплюють чотири напрямки, які ОБСЄ вважає пріоритетними у справі забезпечення екологічної безпеки.

Перший з них стосується природних ресурсів та управління безпекою і спрямований на підтримку стійкого і належного управління земельними та водними ресурсами, мінімізацію ризиків і конфліктів та підтримку стабільності.

Другий напрямок опікується шкідливими відходами і фокусує увагу на скороченні транскордонних ризиків, що можуть виникнути через їх продукування та неякісну утилізацію.

Проте одне з головних місць в політиці ОБСЄ, зокрема в рамках вказаної ініціативи, займає боротьба зі змінами клімату, яка розглядається організацією, як основна проблема розвитку з потенційно серйозними наслідками для міжнародного миру і безпеки. На межі XX та XXI ст. вона перетворилася з периферійної проблеми довкілля та енергозабезпечення на проблему економічного, соціального і політичного рівнів. ОБСЄ дійшла висновку, що вже в короткостроковій перспективі зміна клімату впливатиме на політичний ландшафт внаслідок прямих і непрямих ризиків, що відносяться до енергетичної та продуктової безпеки, здоров'я людей, водних ресурсів, сільського господарства, а також дисбалансів розвитку світового ринку. Очевидно, що нездатність країн адаптуватися до таких проблем як повені, посухи, руйнування берегів, танення льодовиків і аномально спекотні періоди, може призвести до соціальної нестабільності, зокрема розширення міграційних потоків, що стануть додатковим фактором породження конфліктів, а зміни клімату можуть надати цим екологічним викликам нові масштаби. Відповідно головним завданням у боротьбі з глобальними змінами клімату ОБСЄ вважає підвищення потенціалу країн в управлінні ризиками, що виникають в цьому контексті.

Не менш важливим аспектом діяльності ОБСЄ в екологічній сфері є підтримка громадянського суспільства. У низці документів організації наголошено на значному потенціалі неурядових організацій та ЗМІ в поширенні

надійної та корисної інформації про навколишнє середовище, який необхідно використовувати для покращення рівня обізнаності та діалогу стосовно навколишнього середовища, питань безпеки та пошуку і прийняття відповідних рішень. В цьому руслі ОБСЄ та ENVSEC підтримують реалізацію Конвенції ЄЕК ООН про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень у сфері довкілля та доступ до правосуддя в питаннях стосовно навколишнього середовища [6]. Це відбувається через підтримку мережі Оргуських центрів. Зокрема, на даний час створено 45 Оргуських центрів у 13 країнах Південно-Східної Європи, Східної Європи, Південного Кавказу. Вони сприяють підвищенню уваги громадськості до проблем довкілля і безпеки, поширенню відповідної інформації, організації громадських слухань щодо актуальних екологічних проблем цих країн, наданні правової допомоги тощо [9].

Велику роль у формуванні механізмів екологічної безпеки відіграв щорічний еколого-економічний форум, започаткований ОБСЄ у 2006 р. Той факт, що його було створено на базі економічного форуму, свідчить про комплексний підхід організації до розв'язання безпекових проблем. Цей форум розглядається, як майданчик для співпраці і визначення сфер і механізмів кроссекторального співробітництва між представниками урядів, громадянського суспільства, міжнародних організацій, ділових та академічних кіл. Це сприяє розширенню політичного діалогу в рамках ОБСЄ, зміцненню існуючих партнерств і відкриває нові можливості для плідної взаємодії з іншими зацікавленими сторонами. Наприклад, зустрічі цього форуму були присвячені, в тому числі, проблемам водокористування, співробітництва на морських та внутрішніх водних шляхах, транспорту, належному управлінню [16].

Співпрацюючи з ОБСЄ з 1992 р., на даний час Україна реалізувала 20 проектів екологічного характеру щодо оцінки та запобігання ризиків, пов'язаних з небезпечними видами діяльності, екологічного моніторингу, обміну інформацією для інтегрованого управління дельти Дунаю, Прип'яті, Дніпра, оцінки радіоактивного забруднення в чорнобильській зоні відчуження

та на прилеглих територіях, незаконної вирубки лісів тощо. Важливим прикладом практичної користі участі України в ОБСЄ є реалізація спільного проекту з утилізації 16,5 тис. тонн високотоксичного компоненту рідкого ракетного палива «меланж», які залишилися у спадок від колишнього СРСР [17]. Велике значення з точки зору екологічної освіти та виховання нових ціннісних орієнтирів в українському суспільстві має проект ОБСЄ «Зелений пакет», що передбачає надання вчителям і школярам 6,5 тис. примірників мультимедійного навчально-методичного комплексу [8].

Аналогічно до ОБСЄ, стратегічна концепція НАТО ґрунтується на широкому підході до розуміння терміну «безпека». Невійськовим загрозам приділяється не менша увага, ніж оборонному виміру. Імплементация екологічної складової в діяльність Альянсу відбувалася поступово, під впливом формування глобальних загроз світовому розвитку. Так, вже в 1959 р. в рамках Альянсу був створений невійськовий комітет з океанографії, а в 1969 р. – Комітет з питань сучасного суспільства та прийнята програма «Наука заради миру та безпеки». Проте першою примітною міжнародною відповіддю на проблеми безпеки довкілля стало приєднання НАТО до ініціативи ENVSEC.

Наразі Співробітництво між науковцями та експертами з питань, що мають спільний інтерес, зокрема екологічних, здебільшого відбувається на основі двох програм Альянсу: Програми Наукового комітету НАТО та Програми з екологічних та суспільних питань, що виконується Комітетом з проблем сучасного суспільства. У жовтні 2009 р. комітет «Наука заради миру та безпеки» сформував Експертну групу в галузі оборони та довкілля, до головних завдань якої входить активізація пошуку, розробки та розповсюдження економічно вигідних та інноваційних підходів у галузі довкілля та розумного використання ресурсів, що впливають на військову діяльність [14].

Прагнучи оперативно реагувати на екологічні виклики глобальній та євроатлантичній безпеці, Альянс визначив коло головних факторів екологічного характеру, що можуть призвести до катастроф, регіональної напруги та насильства й відносно впливу яких мають бути розроблені

превентивні заходи. Це - погодні умови, виснаження природних ресурсів, забруднення, зміни клімату та енергопостачання. Експерти НАТО наголошують на безпосередньому зв'язку сучасних екологічних проблем, зокрема кліматичних змін, з різноманітними елементами підтримання миру, їхній вплив на мир і стабільність та безпеку на земній кулі [10]. Прогнозується, що через зміни клімату існуючі внутрішні конфлікти стануть більш інтенсивними та посиляться низка глобальних проблем, зокрема міграції, продовольча нестабільність, втрати води та економічні труднощі. Варто вказати і на можливість нанесення шкоди довкіллю та здоров'ю людини в результаті утилізації запасів зброї, тому цей аспект також перебуває у фокусі уваги Альянсу.

Беручи до уваги окреслене, в екологічному річниці НАТО приділяє основну увагу надзвичайним ситуаціям (у невійськовій галузі), ефективному використанню енергетичних ресурсів і застосуванню відновлюваних джерел енергії, а також наданню допомоги країнам-членам НАТО і партнерам у зменшенні впливу глобальних кліматичних змін у вразливих регіонах.

Наголосимо, що НАТО здійснює велику роботу з координації планування цивільної оборони та реагування на екологічні катастрофи. В основному це відбувається за допомогою Євроатлантичного центру координації реагування на надзвичайні ситуації (ЄКЦ), який був створений у 1998 р. після землетрусу в Туреччині та Греції. Його основна функція полягає в узгодженні дій країн-членів НАТО та країн-партнерів у випадку природних лих і техногенних катастроф в Євроатлантичному регіоні. На даний час цей центр вже здійснив керівництво ліквідацією наслідків більше 45 надзвичайних ситуацій, включаючи боротьбу з повеннями та лісовими пожежами, ліквідацію наслідків землетрусів. Так, він організовував допомогу США після урагану Катрин, а також надав допомогу на запити пакистанського уряду для ліквідації наслідків руйнівного землетрусу в жовтні 2005 р. та масових повеней у липні 2010 р. На додаток після подій у США 11 вересня 2001 р. перед ЄКЦ було поставлено

завдання ліквідації наслідків інцидентів із застосуванням хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї, включаючи терористичні напади.

Україна також кілька разів отримувала допомогу від НАТО: у 1995 р.- для ліквідації наслідків аварії на очисних спорудах м.Харкова, в 1997 р. - для проведення пошуково-рятувальних робіт на місці катастрофи українського літака Як-42 в Греції, у 1998 та на початку 2000-х рр. – для подолання наслідків повеней у Закарпатті [2].

Зважаючи на зростаючий вплив кліматичних змін, збільшується потреба в збройних силах, які можуть першими реагувати на стихійні лиха. На конференції ООН з питань зміни клімату у м. Копенгаген (2009 р.) генеральний секретар НАТО закликав союзників розглянути можливості оптимізації внеску Альянсу в цій галузі, фактично висунувши ідею створення регулярних міжнародних сил швидкого реагування для їх ліквідації.

Важливість окресленої пропозиції обґрунтовується і непередбачуваністю впливу стихійних лих на енергетичну безпеку, адже більшість країн-членів і партнерів Альянсу залежать від постачання енергоносіїв через трубопроводи та лінії, що перетинають кордони багатьох держав [13]. Керівництво НАТО визнає, що зрив постачання життєвих ресурсів може вплинути на інтереси Альянсу в галузі безпеки, тому енергетичні аспекти займають одне з чільних місць у його діяльності. Зважаючи на те, що енергія дедалі частіше стає питанням міжнародних відносин, а забезпечення безперервного постачання енергоносіїв набуває значно ширшого сенсу, ніж питання ресурсів, адже воно також тісно переплетене з міжнародною безпекою, позиція НАТО полягає в тому, що Альянс повинен бути готовим відреагувати на виклики безпеці, спричинені обмеженими ресурсами і екологічними чинниками.

Унаочненням цього підходу є доповідь «Роль НАТО в забезпеченні енергетичної безпеки», зроблена на Бухарестській зустрічі в квітні 2008 р., в якій сформульовані керівні принципи, варіанти та рекомендації щодо майбутніх заходів Альянсу. Їх було неодноразово затверджено на зустрічах в верхах у

квітні 2009 р. м.Страсбург, м. Кіль) та на зустрічі у верхих, що відбулась в Лісабоні в листопаді 2010 р.

У доповіді встановлено п'ять ключових областей, в яких НАТО може сприяти посиленню системи міжнародної екологічної безпеки:

- збір та узагальнення інформації та розвідданих і обмін ними;
- забезпечення стабільності;
- розвиток міжнародного та регіонального співробітництва;
- сприяння ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- сприяння захисту важливих об'єктів інфраструктури.

На даний час під егідою відділу енергетичної безпеки відбуваються консультації щодо конкретизації цих пропозицій та масштабів участі НАТО у відповідних заходах. Поряд з цим, як в рамках НАТО, так у співпраці НАТО з країнами-партнерами було проведено низку семінарів та науково-дослідних проєктів, які сприяють апробації вказаних пропозицій.

Однак діяльність НАТО в екологічній сфері не обмежується окресленими напрямками, хоча, безперечно, вони є найголовнішими. Так, у квітні 2010 р. під час наукового семінару НАТО в Москві було обговорено низку питань безпеки довкілля та «екотуризму», а під час семінару в Каїрі – питання продовольчої безпеки та захисту від терористичних загроз і природних лих.

Серед іншого, в Центральній Азії НАТО в рамках ініціативи ENVSEC реалізує проєкти щодо уранових відходів у Ферганській долині (Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан) та експлуатації водних ресурсів для відновлення болотистих масивів у басейні Аральського моря (Казахстан, Узбекистан) [1].

Вирішення проблем екологічної безпеки під егідою НАТО має безпосереднє відношення до України та інших пострадянських держав. Співпраця між Україною та НАТО в галузі планування на випадок надзвичайних ситуацій почалась ще у 1995 р., після великих злив і повеней на річках Уда й Донець у східній Україні. У 1996 р. Україна стала місцем першої зустрічі Ради планування на випадок надзвичайних ситуацій поза межами

НАТО. У зв'язку з навчаннями «Карпатська безпека'96» у Львові відбулося засідання Комітету цивільного захисту НАТО за участю країн-партнерів

Вже у 1997 р. між Україною та Організацією Північноатлантичного договору було укладено основоположний документ – Хартію Україна–НАТО. Серед найбільш пріоритетних сфер взаємодії було визначено цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій, безпека у сфері довкілля та ядерна безпека. Цього ж року було укладено Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру й готовності до катастроф. У ньому, зокрема, стверджується намір проводити дослідження, націлені на поглиблення завдяки міжнародному співробітництву загальних можливостей реагування на ядерні аварії. Спільні заходи в межах Меморандуму засновані на всебічному й систематичному аналізі Чорнобильської катастрофи та здійснюються в співробітництві з відповідними технічними комітетами НАТО, підпорядкованими Головному комітету з планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру, передусім Комітетом з цивільного захисту, Спільним медичним комітетом, Комітетом з планування продуктів харчування та сільського господарства й Комітетом з планування цивільної авіації. У цій площині співробітництво з НАТО здійснюється через Міністерство з надзвичайних ситуацій [12].

У 1998 р. під час повені на Закарпатті НАТО та країни РСАП оперативно надали Україні допомогу, узгодивши проведення необхідних заходів з Відділом координації гуманітарних справ ООН. Для поліпшення готовності до надзвичайних ситуацій у цьому регіоні були проведені багатонаціональні навчання «Закарпаття – 2000», в рамках яких понад 300 учасників навчань від держав-членів НАТО та країн-партнерів спільно відпрацьовували дії під час операцій з ліквідації наслідків повеней у регіоні, який у ХХ ст. 13 разів зазнавав сильних катастроф. Напрацьований досвід знадобився вже за рік, коли в березні 2001 р. рівень води в річках цього регіону перевищив максимальні позначки майже на 1,1 метра. У цій критичній ситуації Уряд України звернувся до допомогу до Північноатлантичного Альянсу, зокрема Євроатлантичного

центру координації. 20 країн-членів Ради Євроатлантичного Партнерства надали допомогу Україні в ліквідації цієї повені. Влітку 2008 р. НАТО також підтримала Україну у ліквідації наслідків повені річок Прут і Дністер [13].

Для координації науково-технічного співробітництва між Україною та НАТО у 2000 р. створено Спільну робочу групу з питань науки та довкілля (СРГ). На даний час відбулось 13 засідань цієї групи.

23–27 червня 2003 р. вперше в Україні було проведено засідання Наукового комітету НАТО. Головним питанням порядку денного засідання стало визначення пріоритетних напрямів співробітництва України з НАТО у сфері науки та технологій. Ця зустріч стала етапною у відносинах між Північноатлантичним альянсом та українською науковою спільнотою. В основі цих відносин лежить діяльність Робочої групи Україна-НАТО з наукового співробітництва й співробітництва в галузі навколишнього середовища, що проводить щорічні засідання в межах Комісії Україна-НАТО. Планування задля готовності до таких наслідків техногенних надзвичайних ситуацій, як Чорнобильська катастрофа, у сільському господарстві, водопостачанні та інших життєво важливих ресурсах є одним із головних напрямків співпраці. Саме в межах НАТО діє механізм взаємних консультацій та обміну досвідом з питань ядерної безпеки і фізичного захисту ядерних матеріалів. Питання ядерної безпеки є постійним на порядку денному Комітету оборонного планування НАТО [7].

Протягом 1998-2014 рр. за програмою НАТО «Наука заради миру та безпеки» за участю українських науково-дослідних установ реалізовано 23 спільних багаторічних проекти, зокрема наступні: «Очищення води від важких металів та радіонуклідів з використанням керамічних мембран», «Проведення природовідновлюваних робіт з локалізації та ліквідації нафтохімічного забруднення на території резервного парку військової частини А2788, м.Київ», «Екотоксичність металів та наночасток оксидів металу: експериментальне дослідження та моделювання», «Моніторинг і прогнозування повеней в басейні річки Прип'ять», «Біооптична характеристика Чорного моря для застосування

дистанційного зондування». Наразі на стадії виконання перебувають 9 багаторічних проектів загальним обсягом фінансування близько 2,9 млн євро, два з яких були започатковані в 2012 р.

За офіційними даними, Україна обіймає друге місце серед країн-партнерів за інтенсивністю співробітництва в рамках Наукової програми НАТО. Від початку співпраці між Україною і НАТО в науковій сфері в ній взяли участь понад 700 українських учених. На розвиток науки НАТО виділяє Україні майже 10% свого наукового бюджету [5].

Як бачимо, і ОБСЄ і НАТО обіймають свої ніші в системі глобальної екологічної безпеки. Політична значимість ОБСЄ полягає насамперед в її унікальності в порівнянні з іншими міжнародними урядовими організаціями в Європі. Це єдина європейська організація, яка безпосередньо займається раннім попередженням, врегулюванням конфліктів і післякризовим відновленням в кризових регіонах, а також превентивною дипломатією, підтримкою громадянського суспільства та забезпеченням екологічної безпеки в Європі. НАТО ж має відповідні можливості для оперативного реагування на природні і техногенні катаклізми.

На наш погляд, сьогодні постає завдання об'єднання їхніх зусиль та створення міжнародної системи попередження і мінімізації негативних наслідків природних та техногенних катастроф, яка має охоплювати не лише євроатлантичний регіон, а й бути поширена на весь світ. Це вимагає певного переформатування існуючих механізмів, зокрема створення нових структур, легалізації їхньої діяльності та належного фінансування. Зважаючи на зв'язок з політичними проблемами, цей крок вбачається завданням довгострокової перспективи. Натомість завданням найближчого часу є покращення взаємодії, узгодження та координації діяльності НАТО та ОБСЄ щодо створення надійної системи глобальної екологічної безпеки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпека довкілля [Електронний ресурс]: Організація Північноатлантичного договору - Режим доступу: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_49216.htm.
2. Відносини Україна-НАТО в цифрах і фактах [Електронний ресурс]: Кабінет Міністрів України - Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
3. В поисках равновесия. Экология в системе социальных и политических приоритетов / Отв.ред. Б.М.Маклярский. – М.: Международные отношения, 1992. – 296 с.
4. Желтый туман. Как Великий смог навсегда изменил Великобританию [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://digimage.com.ua/zhelytyj-tuman-kak-velikij-smog-navsegda-izmenil-velikobritaniyu>.
5. Корнілова Н.В. Науковий аспект гуманітарного співробітництва Україна-НАТО: реалії та перспективи [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/09/09.htm>.
6. Мадридська декларація об оточуючій середі та безпеці / Організація по безпеці та співробітництву в Європі. Совет Міністрів. - МС.ДОС/4/07. – 30 листопада 2007 г.
7. Науковий комітет Україна-НАТО та спільна робоча група з питань співробітництва розпочала засідання НАТО [Електронний ресурс]: Хрещатик - Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/2389/art/12612.html>.
8. Новий навчально-методичний комплекс «Зелений пакет» [Електронний ресурс]: «Зелений пакет»-Україна - Режим доступу: <http://www.greenpack.in.ua>.
9. Орхуські центри: платформи для співробітництва, участі, партнерства [Електронний ресурс]: OSCE - Режим доступу: www.osce.org/eea.
10. Связь между ресурсами, изменением климата и стабильностью в Индии [Електронний ресурс]: Вестник НАТО / Режим доступу: http://www.nato.int/docu/review/2012/Food-WaterEnergy/India_Nexus_Climate_resources_stability_RU/index.htm.
11. Сесія по співробітництву та безпеці в Європі. Заключительный акт [Електронний ресурс] : OSCE / Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/mc/39505?download=true>.
12. Співробітництво Україна-НАТО [Електронний ресурс]: Місія України при НАТО - Режим доступу: <http://nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/cooperation>.
13. Співробітництво Україна-НАТО у сфері науки і захисту довкілля [Електронний ресурс]: Український науковий центр екології моря - Режим доступу: <http://www.sea.gov.ua/>.
14. Яковенко Н., Пацківська І. Проблеми екологічної безпеки в діяльності НАТО [Електронний ресурс]: Вісник Наукового інформаційно-аналітичного центру НАТО Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника - Режим доступу: www.nato.pu.if.ua/journal/2009-2/2009-2-56.pdf.
15. Environment and Security Initiative [Електронний ресурс]: ENVSEC - Режим доступу: <http://www.envsec.org/index.php?lang=ru>.
16. Economic and Environmental Forum: 20 years [Електронний ресурс]: OSCE - Режим доступу: <http://www.osce.org/secretariat/98230>.
17. ENVSEC Projects [Електронний ресурс]: ENVSEC / Режим доступу: http://www.envsec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=169&lang=ru.
18. Population, Environment and Development The Concise Report [Електронний ресурс]: United Nations / Режим доступу: <http://www.un.org/esa/population/publications/concise2001/C2001English.pdf>.